Instytut Pamięci Narodowej

https://ipn.gov.pl/pl/aktualnosci/45486,Teka-edukacyjna-IPN-Operacja-polska-NKWD-1937-1938quot-Wszystko-co-powinienes-wi.html
20.04.2024, 06:11

Teka edukacyjna IPN „Operacja polska NKWD 1937-1938". Wszystko, co powinieneś wiedzieć

Materiały IPN poświęcone są losom Polaków w bolszewickiej Rosji i w ZSRS do 1939 r., w tym jednej z największych zbrodni, jakiej doświadczyła ludność polska z rąk bolszewików, czyli operacji polskiej NKWD, przeprowadzonej w latach 1937-1938.

Za wschodnią granicą II Rzeczpospolitej, wytyczoną w 1921 r. traktatem ryskim, kończącym wojnę sowiecko-polską, pozostało około 1,3-1,5 miliona Polaków. Byli wśród nich potomkowie mieszkańców Rzeczypospolitej Obojga Narodów, osiadłych od wieków na tzw. dalszych Kresach, czyli w sowieckich republikach ukraińskiej i białoruskiej, a także urzędnicy, inteligenci i robotnicy wyjeżdżający na przełomie XIX i XX wieku w poszukiwaniu pracy do większych ośrodków. Polscy chłopi ciągnęli po darmową ziemię dla osadników na Syberię Zachodnią i do Kazachstanu, gdzie zakładali wsie.

Teka edukacyjna IPN „Operacja polska NKWD 1937-1938"

Po bolszewickim przewrocie w 1917 r. władze sowieckie poddawały różne grupy społeczne oraz narodowościowe brutalnym represjom, aby zniszczyć ich poczucie tożsamości i ukształtować „naród sowiecki" w ramach komunistycznego eksperymentu. Szerokie ujęcie zasadniczego tematu, którym jest operacja polska NKWD, uzasadniamy potrzebą wprowadzenia czytelnika w historię polskiej diaspory na obszarze całego Związku Sowieckiego, ukazania zależności ludobójczej operacji polskiej od polityki narodowościowej Józefa Stalina oraz potrzebą przedstawienia innych zbrodni czasu Wielkiego Terroru,

Polska społeczność przed kościołem św. Jozafata we wsi Jabłonne pod Dołbyszem w Ukraińskiej SRS (dziś Zielona Dąbrowa - Zalena Dibrova na Ukrainie), około

zbierających swoje żniwo także wśród Polaków.

1936 r. Mężczyźni z Jabłonnego zostali wymordowani przez NKWD podczas operacji polskiej, a większość kobiet z dziećmi deportowano. Fot. Ze zbiorów Mariji Zajinczkowskiej

Winnica. Kobieta, która podczas niemieckiej ekshumacji w 1943 r. znalazła ubranie swojego męża w sadzie w okolicach dzisiejszego Pałacu Młodzieży przy ul. Chmielnickiej

Dołbysz. Panorama tablic odsłoniętych w 2014 r. dla upamiętnienia zamieszkałych tam Polaków, którzy byli mordowani i deportowani w latach komunistycznego terroru. Fot. Sergiusz Kazimierczuk

Co najmniej 111 091 ofiar śmiertelnych

Operacja polska NKWD była najbardziej krwawym etapem w długim ciągu represji stosowanych wobec naszych rodaków przez władze sowieckie w czasach przedwojennych. Wiadomo, że pochłonęła życie co najmniej 111 091 osób, a liczbę tę, pięć razy wyższą od liczby ofiar zbrodni katyńskiej, należy wciąż traktować ostrożnie, bowiem brakuje dostępu do całości akt sowieckiej policji politycznej. Niektórzy historycy szacują liczbę wymordowanych na ponad 200 tys. Według rosyjskiego badacza, prof. Nikołaja Iwanowa, Polaków zabijano 36 razy częściej niż innych obywateli ZSRS.

Uderza powszechny brak wiedzy o tym ludobójstwie i nieobecność problematyki operacji polskiej w programach szkolnych. Teka edukacyjna IPN powinna wypełnić tę dotkliwą lukę, a także przyczynić się do zrozumienia wielu późniejszych procesów i wydarzeń historycznych, takich jak: doświadczenie totalitaryzmu po 17 września 1939 r., polityka Stalina wobec Polski podczas II wojny światowej, zbrodnia katyńska, wprowadzanie systemu komunistycznego w Polsce czy mechanizm sowietyzowania Polaków we wczesnych oraz późniejszych latach Polski Ludowej.

Eksperymenty podejmowane w ZSRS wobec ludności polskiej w latach 20. i 30. XX wieku zdradzają prawdziwe zamiary władz sowieckich wobec państwa polskiego i jego obywateli po załamaniu się inwazji bolszewickiej w 1920 r. oraz stanowią swoiste preludium działań podejmowanych przez Sowietów, również przy pomocy komunistów polskiego pochodzenia, podczas II wojny światowej i po jej zakończeniu.

Szersza wiedza na temat losów ludności polskiej w ZSRS pomoże uzmysłowić uczniom, co czekałoby obywateli odrodzonej Rzeczypospolitej w razie klęski w wojnie sowiecko-polskiej lat 1919-1920 r. i jakie było znaczenie zwycięstwa nad bolszewikami – nie tylko dla Polski,

lecz całego świata zachodniego.

Co zawiera teka edukacyjna IPN

Teka edukacyjna IPN składa się z trzech części: Materiałów dla nauczyciela, Materiałów dla ucznia i Kart. Integralną jej częścią są dołączone dwie płyty CD.

Materiały dla nauczyciela zawierają cztery przykładowe scenariusze lekcji, propozycję wyprawy edukacyjnej, zestaw ćwiczeń dodatkowych, propozycje tematów esejów, bibliografię i spis ilustracji. Scenariusze lekcji przeznaczone są dla uczniów szkoły średniej. Poruszana tu tematyka powinna stanowić istotny element nie tylko edukacji historycznej, lecz także patriotycznej. Dlatego – świadomi niewielkiej ilości czasu przeznaczonego na omówienie tych tematów – proponujemy nauczycielom wykorzystanie także lekcji wychowawczych.

Trzy pierwsze scenariusze można mogą posłużyć do przeprowadzenia lekcji historii, czwarty – lekcji historii oraz wiedzy o społeczeństwie, a drugi – również lekcji religii. Scenariusze te pozwalają nauczycielom i wychowawcom, którzy znają możliwości uczniów, zdecydować, czy posługiwać się całością, czy wybrać odpowiadające im części, czy też, wreszcie, potraktować je jako inspirację i przebudować zaproponowane wersje, na przykład przez zastosowanie innych źródeł czy metod (w tym wypadku pomocne mogą się okazać przykładowe zestawy ćwiczeń).

W **Materiałach dla ucznia** zainteresowani znajdą niezbędne kompendium wiedzy (Wprowadzenie oraz Tablicę synchronistyczną) oraz obszerny wybór źródeł, zarówno sowieckich dokumentów zbrodni, jak i relacji ofiar, ich rodzin i świadków. Tekę uzupełniono krótkimi biogramami oraz słownikiem pojęć, a także bibliografią (edycje dokumentów, opracowania historyczne, wspomnienia oraz adresy ważniejszych stron internetowych).

Karty dydaktyczne obrazują dramatyczne losy polskiej diaspory, walkę bolszewików z Kościołem, antypolską propagandę, metody sowietyzacji stosowane w Polskich Okręgach Narodowych: Marchlewszczyźnie i Dzierżyńszczyźnie. Ukazują portrety ofiar i katów oraz zdjęcia ujawnionych do tej pory miejsc ukrycia zwłok ofiar na całym terytorium ZSRS.

Dwie kolorowe mapy: Operacja polska NKWD w latach 1937-1938 oraz Operacja polska na dawnych terenach Rzeczypospolitej Obojga Narodów pomagają ogarnąć ogrom sowieckiego ludobójstwa popełnionego na Polakach przed II wojną światową.

Na płytach CD proponujemy dwa filmy: dokumentalny: „Marchlewszczyzna. Polska Republika Radziecka”, wyprodukowany przez Frondę dla TVP, według scenariusza Grzegorza Górnego i Rafała Smoczyńskiego (2000 r.) oraz krótkometrażowy obraz fabularny Liliany Komorowskiej i Diany Skayi, zatytułowany „Ojcu” (To My Father), powstały w Kanadzie na podstawie wspomnień Aliny Bandrowskiej, córki Adama Bandrowskiego zamordowanego w Winnicy podczas operacji polskiej NKWD.

Pakiet edukacyjny został przygotowany w Oddziałowym Biurze Edukacji Narodowej IPN w Krakowie. **Do pobrania w Bibliotece Cyfrowej IPN**.

Zobacz także:

Uroczyste odsłonięcie w Krakowie tablicy upamiętniającej ofiary operacji polskiej NKWD

Operacja polska NKWD - serwis specjalny IPN